

Exposició Camins d'Art

L'equip de redacció

Fundació La Llum de les Imatges

Si haguérem de destacar un fet esdevingut durant este últim any en la nostra comarca digne de ser anomenat per la seua rellevància cultural, sens dubte este ha estat la celebració en la veïna localitat d'Alcoi, des del 23 de març de 2011 a finals del mes de març de 2012, de l'exposició organitzada per la Fundació La Llum de les Imatges: Camins d'Art. Dedicada als sants patrons, tant dels pobles de la comarca de l'Alcoià i el Comtat, com dels gremis dels diferents oficis existents en les nostres terres.

La Fundació, juntament amb els responsables eclesiàstics de la nostra comarca, a part de convidar a alguns artistes per la seua singularitat i importància, van realitzar a principis de l'any passat una ingent labor per a la selecció de les peces a exposar; peces que, d'alguna manera, tenien la comesa de representar la importància, la riquesa pel seu valor artístic i la gran varietat d'estils del nostre patrimoni, conservat a través dels segles, a pesar dels conflictes viscuts al llarg de la nostra història.

L'exposició, com ve sent habitual en totes les que sol organitzar la Fundació La Llum de Les Imatges, es concentra en diferents seus: edificis emblemàtics que han estat restaurats en part o en la seua totalitat amb la finalitat d'albergar la citada exposició i que, posteriorment i una vegada finalitzada, tornaran a ser regits pels seus administradors habituals, que en este cas d'Alcoi han sigut:

- Capella de la Mare de Déu dels Desemparats.
- Església de Santa Maria.
- Antic Asil de les Mongetes dels Pobres i Ancians Desemparats.

Així, a les tres seus de l'exposició podem contemplar peces de diversos orígens i poblacions, entre les quals podem esmentar, per la seua proximitat a Banyeres de Mariola, les veïnes localitats de Biar, La Canyada, El Camp de Mirra, Beneixama, Bocarent, Alfafara, d'entre un llarg etcètera, impossible de resumir.

Pel que al nostre poble respecta, hem de destacar set

peces de cabdal importància per a tots els banyerins, per diferents i variats motius: dues peces de propietat parroquial: la Capa pluvial de l'antic Tern de Sant Jordi, i un portapau de bronze sobre platejat amb la imatge de Sant Jaume "matamoros"; una peça propietat de la Confraria de Sant Jordi: la maqueta realitzada en bronze del Monument a Sant Jordi, obra de l'afamat artista valencià Manuel Boix; el cap a grandària natural del Monument a Sant Jordi, aportada pel propi autor; la peça probablement més important de les quals representa al nostre poble per la seua antiguitat i valor artístic: el Calvari, remat de l'antic retaule gòtic, del segle XV, de l'església vella; una imatge de Sant Jordi obra del banyerí Vicente Ferrero Molina; i per últim: el reliquiari de Sant Jordi que es venera a l'Església Catedral Metropolitana de València.

Parem ara atenció a cadascuna d'estes set magnífiques obres d'art.

Capa pluvial

És l'única peça que ens ha arribat als nostres dies del que s'anomena al nostre poble el Tern de Sant Jordi, que va ser regalat a la parròquia de Banyeres de Mariola pel polític liberal José Canalejas Méndez, quan era diputat a les Corts pel districte d'Alcoi. Es va utilitzar durant dècades en la solemnitat del Patró, fins la destrucció de la major part de les peces al juliol de 1936.

"El Tern va ser fabricat per l'obrador d'ornaments religiosos J. Guerrero Torres als voltants de 1910, i constitueix una mostra de la qualitat dels magnífics teixits valencians empleats en el culte i la litúrgia en els inicis del segle XX. És va confeccionar amb un ric teixit de ras en color vermell, propi del màrtir Sant Jordi, patró de Banyeres de Mariola, espolinat amb distints tipus de fils d'or fi a realç. El Tern, segons ens conten els nostres majors, estava format per dos dalmàtiques, una casulla

Maqueta Monument Sant Jordi

Capa Pluvial Tern Sant Jordi

Portapau de Sant Jaume "matamoros"

i els seus respectius accessoris. De l'esmentada capa cal destacar també els fermalls (broches), que són de plata fosa i cisellada, estan marcats amb: «A / GASSET»; i el punxó del valencià, i en el seu centre una inscripció d'estil neobarroc amb el símbol de la Verge Maria, orlat per la raó social de l'obrador, en lletres majúscules."

Hem de fer referència ací a que gràcies al bon fer i a les magnífiques relacions del nostre paisà Juan Castelló Mora, la capa ha sigut restaurada en la seua totalitat per la citada institució i, més concretament, pel Departament de Restauració Tèxtil. Al mateix temps volem fer una crida perquè aquest magnífic treball de restauració tèxtil, no es faça malbé, quedant en l'oblit, i pugua lluir en tot el seu esplendor al nostre poble, sent exposat de la millor manera possible.

Portapau de Sant Jaume "matamoros"

No es coneix l'autor que el va realitzar en bronze massís amb un bany de plata. Té unes mides de 20x16 cm, i es creu que va ser realitzat en la segona meitat del segle XVIII; pertany a l'aixovar de l'església Parroquial

de Santa Maria de la Misericòrdia de Banyeres de Mariola.

"El Portapau és una peça d'orfebreria, utilitzada en les celebracions litúrgiques. Inicialment en el moment de la pau es donava a tots els fidels presents a la celebració. Posteriorment es va separar als homes de les dones i, finalment, es va introduir besar al Portapau fins al Concili Vaticà II, a partir del qual va caure totalment en desús.

La peça presenta un contorn profusament decorat amb motius ornamentals llaurats, amb rocalles de perfil molt retallat i enrevessat, palmells i volutes en forma de "C" invertides a l'estil barroc. Encara que el material és bronze amb un bany de plata, la factura i la qualitat de la peça són excepcionals. La part superior està rematada per una espècie de fris corbat rematat per una rocalla, destacant en la zona central envoltat d'una profusa decoració i volutes, Sant Jaume a cavall "matamoros", una de les representacions tradicionals de l'apòstol Santiago el Major."

Segons es creu i ens ha arribat per la tradició popular del nostre poble, este Portapau formava part d'un joc de dues peces idèntiques, una actualment desapareguda, amb la representació de Sant Jordi i el drac.

Maqueta del Monument a Sant Jordi de Banyeres de Mariola

"Durant l'any 2001 Manuel Boix atén la petició de la Confraria de Sant Jordi de Banyeres de Mariola per crear el Monument a Sant Jordi, el seu Patró. El 22 de febrer de 2002 és presentada oficialment la maqueta del monument que Banyeres de Mariola alçaria, i que representa un Sant Jordi que no segueix el model de trets romànics de Sant Jordi «el Vellet» que tanta devoció té al poble.

Boix aporta una nova iconografia de Sant Jordi d'estil refinat, estilitzat, ple de detalls i, encerta manera idealitzat, jove, de peu, en un singular equilibri damunt del drac, que pot arribar a sorprendre per l'aparent naturalitat de l'escena, en la qual cal destacar la tranquil·litat i la falta d'esforç quan li clava la llança—creu al drac. Així mateix, cal destacar la seua riquesa decorativa. Un Sant Jordi amb una capa que vola empesa pel vent, que l'enlaira i l'eleva molt per damunt del pedestal de fusta que sustenta la imatge i que dota el conjunt d'una sensació òptica d'ingravesa.

El projecte presentat en guix és aprovat el mateix dia de la seua presentació als confreres en assemblea, iniciant així Manuel Boix les tasques per passar el model al bronze i a preparar amb l'arquitecte Francisco Picó Silvestre l'espai on s'ubicaria, que justament seria on anys abans havia estat enclavada l'ermita del Conjurador, als peus del Castell.

Cap de Sant Jordi

D'aquesta maqueta Manuel Boix va fer una sèrie limitada d'escultures idèntiques, originals, numerades i signades, la primera de les quals és esta, propietat de la Confraria. Altres van ser venudes a mecenes, particulars i empreses del poble, i una altra, rifada. La Filà d'Estudiants de la nostra localitat va ser l'agraciada en el sorteig per ajudar a obtenir ingressos per tal de sufragar el cost total del Monument a Sant Jordi, del que hui en dia tots el banyerins ens sentim plenament satisfets."

Detall del cap de Sant Jordi del Monument de Banyeres de Mariola

El Cap de Sant Jordi de Manuel Boix és una reproducció a escala real, d'una part del conjunt escultòric Monument a Sant Jordi de Banyeres de Mariola, que l'artista va voler fondre per a la seua col·lecció particular i que actualment s'exposa a la fundació del propi autor.

"Esta peça ens ajuda a imaginar-nos les dimensions totals d'una obra de 910 x 280 x 240 cm, amb un basament

molt alt d'acer Corten que estilitza el conjunt i subratlla la verticalitat de la muntanya i del castell amb que està coronada la nostra vila.

La serenitat que transmet el seu rostre, la seua expressió, té un cert regust renaixentista i una exquisida representació dels sentiments, que ens mostra l'equilibri interior que arriba a ser exterioritzat i ens ho diu tot sobre el personatge."

Calvari - Remat del retaule gòtic de l'Altar Major de l'Església Vella

Obra de Joan Reixach (1415 - València 1491). Realitzada amb tremp i oli sobre taula de fusta. Té unes mides de 106 x 81 cm. Realitzada entre 1460-1465.

"Joan Reixach fou un destacat pintor del segle XV valencià, del que cal destacar les seues formes artístiques que parteixen d'una assimilació del ric gòtic internacional.

Al Calvari es representa a Jesús en la creu, amb el cap tombat sobre el seu muscle dret, que centra esta dolorosa composició. Als seus peus una jove Magdalena plora plantada. Darrere d'ella, la Mare de Déu, desmaiada, és atesa per les altres dues Maries. A la dreta, Sant Joan també plora assegut i es colpeja el pit amb una mà i mostra un gest dolorit. Darrere d'ell s'acosta un grup de soldats vestits amb armadures i portant llances i banderoles. Un paisatge amb grans roques, una ciutat emmurallada de torres apuntades, camins i planures amb alguns arbres configuren, al fons, un bell paisatge

Calvari gòtic

Sant Jordi, de Vicente Ferrero

que realça el conjunt. El fons és daurat amb l'habitual decoració picada amb motius vegetals en forma de raïms. Emmarca l'obra un elegant arc conopial amb fulles i un fons blau amb motius vegetals."

Des de l'any 1992 l'obra pertany a la col·lecció de Casa Masaveu d'Oviedo i abans havia format part de la col·lecció de Ramon Llaures a Neguri, en Bilbao. En origen, este Calvari coronava el retaule de l'Altar Major de Banyeres de Mariola que tenia a la Mare de Déu de la Misericòrdia com a titular de l'església vella, ubicada a l'actual Teatre Principal.

Des que va eixir del nostre poble, mai no havia tornat a estar tan a prop del lloc per al que va ser concebut el desaparegut retaule i, més concretament, esta peça. Hem de felicitar-nos, a més, per què ha estat a l'abast de tots aquells que l'han volguda admirar.

Sant Jordi

Obra del nostre paísà Vicente Ferrero Molina, va ser realitzada en 1999 utilitzant bronze. Té unes mesures de 93 x 30 x 24 cm. i pertany a la col·lecció particular del propi autor.

"De traç ajustat, obviant recarregaments anecdòtics, aconsegueix una simplicitat d'acord amb moderns criteris de l'art religiós. La representació del Sant en el món contemporani no és tasca fàcil; els temps són ben distints a aquells altres històrics en els que l'art profà era una excepció enfront de l'encàrrec habitual d'esglésies i catedrals. Ferrero no ha fugit mai d'este repte i són les seues, obres molt característiques. El Sant Jordi n'és un bon exemple d'això.

Gràcies a la seua formació teòrico-pràctica utilitza com a clar model la coneguda obra de Donatello, no només com homenatge al món renaixentista, que admira molt, sinó com una manera de contrastar, per la seua simplicitat, el barroquisme habitual de les representacions mes conegudes de Sant Jordi, molt volgut en tot el món. Enfront de la figura a cavall en plena lluita amb el drac, Ferrero opta per un Sant Jordi de peu, serè, amb la llança i l'escut com símbols guerrers però amb expressió tranquil·la, de jove, amb una cuidada anatomia que recorda el clàssic gladiador romà, que per a nosaltres els banyerins ens porta de la mà a recordar al nostre Sant Jordi "El Vellet".

Relicari del braç de Sant Jordi

Ja que l'exposició està dedicada al patronatge dels pobles que envolten la Serra de Mariola fonamentalment, (a banda dels gremis), cal destacar la coincidència amb la ciutat veïna d'Alcoi al compartir Patró: Sant Jordi Màrtir. Això ens ha permès veure per primera vegada a les nostres terres una relíquia, de bastant grandària, del braç de Sant Jordi, la qual es venera a la Catedral

Relicari Sant Jordi, Catedral València

de València.

"L'encast interior atribuït a Pere Bernès va ser realitzat en plata, or, esmalts i fusta. El reliquiari té unes mides de 60 x 25 x 25 cm; i l'encast: 25 x 6 x 3 cm. Actualment es venera a la Capella de les relíquies de la Seu Metropolitana de València

La mà exterior de plata té una porteta que permet veure la relíquia dels tres dits, que serien els que simbòlicament te enlairats. El que aparentment sembla una polsera podria representar la cota de malla del cavaller Sant Jordi. El braç i la peanya, de fusta platejada, són obra moderna.

L'os gran del Sant està protegit per un encast de plata daurada i esmalts. Es tracta de dos peces extremes enllaçades per tres varetes fines que contenen la inscripció en lletra gòtica:

Aquest es los major del bras de † sant † iordi † lo qual trames † la reina † de † / Hipre dona Elionor al senyor en Pere tercer rei darago en Barsalona a set / de desembre del any de la nativitat de nostre senyor mil trescens setantaset.

L'encast de l'os major pertany a l'orfebreria catalana

del moment. Recordem que Pere III desitjava molt esta relíquia i que arribada al seu poder no tardaria massa a enriquir-la. La peça ha estat atribuïda a Pere Bernès, argenter del rei en aquells anys. L'extrem major conté un esmalt amb la figura de Sant Jordi, amb l'armadura, la llança i l'escut amb la creu vermella. En els laterals, sobre decoració vegetal, trobem en una cara l'escut del rei Pere i en l'altra el de la reina Elionor. Este últim conté les armes dels reis de Xipre i els de Jerusalem, perquè els monarques xipriotes eren hereus nominals del desaparegut regne croat de Jerusalem. L'extrem menor de la relíquia està decorat amb fullaraca i un esmalt amb les armes del rei Pere en cairó. L'any 1410 l'argenter de Barcelona Francesc Vilardell rebé 44 sous per arreglar el reliquiari de plata.

Les relíquies eren mostrades als feligresos anualment, durant una cerimònia molt solemne. L'any 1820 s'imprimí un fullet amb l'explicació de les santes relíquies que hi ha en la Santa Església Catedral Metropolitana de València, les quals es mostren el segon dia de Pasqua de Resurrecció.

La seu de València conserva també la relíquia de l'altre braç de Sant Jordi, la qual tenia al peu quatre esmalts, desapareguts, amb les armes reials en cairó."

Per concloure, no ens queda més que congratular-nos, perquè a la crida i difusió realitzada per l'Ajuntament, la Parròquia de Santa Maria, la Confraria de Sant Jordi i l'Associació Cultural Font Bona, per diversos mitjans de comunicació, a banda de la promoció realitzada per la Fundació La Llum de Les Imatges, han respost molts dels ciutadans de la nostra localitat. Són molts els qui han visitat l'Exposició Camins d'Art, entre ells els alumnes de Primària del Col·legi Fundació Ribera, que van ser reconeguts com el visitant número 100.000 d'esta exposició, al mes de novembre de 2011. Són moltes les persones que han pogut gaudir d'estes set peces directament relacionades amb el nostre poble, Banyeres de Mariola, a més de l'important patrimoni que les nostres comarques han sabut cuidar, guardar i preservar per a que les generacions del futur, a l'igual que nosaltres, el puguen gaudir.

N.B. La informació per a l'elaboració d'este article ha estat extreta del Catàleg de l'Exposició Camins d'Art; la pàgina web de la Confraria de Sant Jordi; el núm. 6 de la revista *Bignerres*, 2011; i el núm. 108 de la *Crònica de Banyeres*, de desembre de 2011.